

ВІДГУК

РЕЦЕНЗЕНТА НА ДИСЕРТАЦІЮ Л.Р. ГУДЗІЄНКО
ЗА ТЕМОЮ: «ТВОРЧІСТЬ НАТАЛІ ВЕРГУН В ДИСКУРСІ ВІДНОВЛЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ ОРІЄНТИРІВ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ
УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за
спеціальністю 023 (Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація), галузі знань 02 (Культура і мистецтво)

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ.

Актуальність теми дослідження та рівень її обґрунтування не викликає сумніву з огляду на сучасні потреби осмислення національної ідентичності в українському образотворчому мистецтві, особливо в умовах посилення суспільного інтересу до національної спадщини та ролі митця у збереженні культурної пам'яті. Це безпосередньо стосується творчості Наталі Вергун, чий мистецький доробок як переконливо доводить авторка дослідження, репрезентує прагнення зберегти національні образи, стилістичні витоки й фольклорні мотиви, що походять з української традиції, зокрема – з бароко, іконопису, народного мистецтва. Актуальність тематики значно посилюється в умовах триваючої російської агресії, коли постає гостра потреба в утвердженні національного культурного наративу. Попри широке, в тому числі державне визнання, творчість Наталі Вергун залишається недостатньо дослідженою. Її ґрунтовне вивчення сприяє реконструкції малознаних сторінок харківського мистецького середовища та глибшому розумінню ролі мистецтва у формуванні національної самосвідомості в критичні історичні моменти.

ЗВ'ЯЗОК ДИСЕРТАЦІЇ З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ.

Дисертацію виконано відповідно до плану наукової роботи кафедри теорії і історії мистецтв Харківської державної академії дизайну і мистецтв по підготовці наукових кадрів в межах держбюджетної теми «Історико-теоретичні аспекти українського мистецтва доби постмодернізму: універсальне й специфічне» (Протокол № 12 від 22.02.2022), а також відповідно до наукової теми кафедри «Синтез і взаємодія мистецтв в художньому просторі України 1990-х – 2020-х рр.». Тему дисертації затверджено протоколом кафедри ТІМ (Протокол № 7 від

21 листопада 2021 року) та рішенням Вченої ради ХДАДМ (Протокол № 16 від 03 грудня 2021 року).

СТУПІНЬ ОБГРУНТОВАНOSTІ І ДОСТОВІРНОСТІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі, мають достатній рівень обґрунтованості та підтверджуються ґрунтовним аналізом джерельної бази. Дисертанткою опрацьовано значний масив фахової літератури та архівних матеріалів (зокрема, з Архіву Харківської організації Національної спілки художників України, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (Київ), Харківського художнього музею, Національного художнього музею України (Київ), Красноградського краєзнавчого музею ім. П. Мартиновича, Кременецького краєзнавчого музею, Чернігівського обласного художнього музею ім. Г. Галагана, а також із приватних архівів мистецтвознавиці А. Півненко, художниці Н. Вергун, особистого архіву авторки дослідження). Мистецькі твори Наталі Вергун систематизовано в Альбомі (Додатки Б, В), що слугує унаочненням результатів дослідження. Авторка демонструє здатність до критичного осмислення наукових підходів, формує власну аргументовану позицію, що свідчить про високий рівень наукової зрілості. Висновки є логічним підсумком цілісного, об'єктивного аналізу, здійсненого з використанням сучасного наукового інструментарію. Комплексне застосування загальнонаукових і спеціальних методів дозволило авторці належним чином розкрити теоретичні, методологічні та практичні аспекти творчості Наталі Вергун у контексті формування національної ідентичності українського образотворчого мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ. ВІДПОВІДНІСТЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ВСТАНОВЛЕНИМ ВИМОГАМ.

Ознайомлення зі змістом дисертації п. Л. Гудзієнко дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження є завершеною науковою працею, виконаною самостійно та у відповідності до встановлених вимог. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел (159 позицій) та додатків (Додаток А – список публікацій за темою дисертації; Додаток Б – список ілюстрацій (113 позицій), Додаток В – альбом ілюстрацій, Додаток Г – просопографічні документи). Обсяг основного тексту дисертації становить 145 сторінок, загальний обсяг – 289 сторінок.

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії і історії мистецтв ХДАДМ п. Людмила Юріївна Мельничук.

У першому розділі дисертації викладено результати опрацювання фахової літератури, що стосується теми дослідження. Проаналізовано стан наукової розробленості художнього доробку Наталі Вергун, який, як доведено в дослідженні, наразі є маловивченим – більшість публікацій присвячена окремим роботам і виставковій діяльності мисткині. Значну увагу приділено працям харківських мистецтвознавців. Як ключові праці авторкою виокремлено публікації В. Немцовой, А. Півненко та В. Романовського, які розкривають стиль художниці та висвітлюють її персональні виставки. Джерельна база базується на архівних матеріалах академії, спілки художників, музеїв, особистих архівах і публічних інтерв'ю. Ґрунтовне вивчення літератури й джерел дало змогу сформувати авторське бачення розв'язання маловивченої проблеми.

Другий розділ дисертації присвячено аналізу витоків національного спрямування творчості Наталі Вергун у контексті етапів національного відродження в українському мистецтві. Авторка переконливо демонструє, що національна основа творчості художниці формувалася під впливом культурного середовища: творчої атмосфери будинку «Слово» в Харкові, глибокої родинної поваги до спадщини Тараса Шевченка, а також постаті батька – поета Івана Виргана. Важливими чинниками професійного становлення стали навчання у Миколи Сліпченка та Андрія Мильнікова, а також підтримка Тетяни Яблонської на ранніх етапах виставкової діяльності. У розділі окреслено ключові етапи національного відродження – від раннього ХХ століття і «Розстріляного Відродження» до спротиву радянській культурній політиці в творчості шістдесятників, що заклали підґрунтя для формування оновленого національного стилю. Показано, що творчість Наталі Вергун, сформована в цьому культурному контексті, є водночас продовженням традицій українського візуального мислення та виявом її самобутньої художньої мови.

У третьому розділі дисертаційного дослідження п. Л. Гудзієнко всебічно проаналізовано стильову еволюцію Наталі Вергун, що охоплює жанрові, образні та технічні характеристики її живописного і графічного доробку. Особливо цінним видається акцент на виявленні національних символів і архетипів, а також впливів загальноєвропейських мистецьких напрямів. Авторка вдало виокремлює три провідні аспекти стилю художниці: поєднання природної поетики з особистісною драматургією, синтез елементів «суворого стилю» з

декоративністю та звернення до фольклорних й іконографічних мотивів. Доцільним видається акцент на фіксації імпресіоністичних і постімпресіоністичних впливів, органічно поєднаних із традиціями реалізму та національною виразністю. У графічному доробку авторка виділяє два напрямки – конструктивно-композиційний і декоративно-примітивізований. Загалом, розділ демонструє глибоке розуміння художньої специфіки творчості Наталі Вергун, поданої як унікальний синтез традиційної та сучасної візуальної культури, що втілює українську ідентичність у формах сучасного мистецтва.

У четвертому розділі дисертації п. Л. Гудзієнко проаналізовано процес формування музейних і приватних колекцій творів Наталі Вергун, з уточненням місць збереження окремих робіт та історії надходжень. Авторка акцентує на провідній ролі Харківського художнього музею як основного фондосховища, де зберігається найбільша збірка творів мисткині, що охоплює понад півстоліття її творчості. Особливу цінність має фіксація нових надходжень до фондів ХХМ у 2024 році. Узагальнений аналіз музейних колекцій, у межах якого дослідницею здійснено спробу систематизації та класифікації творів Наталі Вергун за видами та жанрами мистецтва, дозволяє не лише оцінити художню та культурну цінність її творчої спадщини, а й розширює уявлення про розвиток українського мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Такий підхід засвідчує вагомість внеску мисткині у формування національної художньої традиції.

ДОТРИМАННЯ НОРМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ. За результатами аналізу поданих матеріалів порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. Дисертантка дотримувалася етичних стандартів наукової роботи, належним чином оформлювала цитати, посилання та використані джерела. Ознак академічного плагіату, самоплагіату або несанкціонованого використання чужого інтелектуального продукту виявлено не було. Вибіркова перевірка підтверджує коректність бібліографічних посилань і відповідність зазначених джерел у тексті списку використаних матеріалів. Робота виконана з дотриманням норм чинного законодавства щодо авторського права й академічної етики.

НАУКОВА НОВИЗНА ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ.

Наукова новизна дисертаційного дослідження зумовлена як ступенем вивченості обраної теми, так і глибиною осмислення нового фактологічного матеріалу. Авторка комплексно підходить до аналізу мистецької спадщини Наталі Вергун, розкриваючи її значення в контексті розвитку українського образотворчого мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століття. До основних результатів,

що становлять особистий науковий внесок дисертантки, належать наступні: вперше здійснено цілісне системне дослідження творчості Наталі Вергун як представниці слобожанської художньої школи; окреслено витoki формування творчої особистості мисткині на тлі історичних, культурних і соціальних зрушень середини ХХ століття; здійснено ґрунтовний аналіз графічних та живописних творів художниці, виявлено етапність та трансформації її художньої мови; уведено до наукового обігу значну кількість нових, малодосліджених і раніше невідомих творів; систематизовано і проаналізовано джерельну базу, зокрема матеріали періодичних видань, музейних та архівних фондів, що раніше не ставали об'єктом комплексного наукового вивчення. Отримані результати поглиблюють уявлення як про мистецький процес на Харківщині, так і про загальні тенденції в образотворчому мистецтві України другої половини ХХ – початку ХХІ ст., а також розширюють джерельну та аналітичну базу для подальших досліджень у сфері українського мистецтвознавства.

ПОВНОТА ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНИХ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ ДИСЕРТАЦІЇ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ.

Основні результати дослідження висвітлено у 10-ти наукових публікаціях. Серед них: 3 статті опубліковано у фахових наукових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 1 публікація – представлена у вигляді самостійного розділу в колективній фаховій монографії; 6 публікацій – засвідчують апробацію основних положень дисертації у рамках участі в наукових фахових конференціях (в тому числі, 3 з них – на міжнародних наукових конференціях). Публікації відображають ключові положення, висновки та рекомендації дослідження, репрезентують авторську позицію, наукову новизну й емпіричну базу роботи. Вони повністю відповідають вимогам пунктів 8 та 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради...», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ.

Ознайомлення з науковими результатами дослідження дає підстави наголосити, що основні положення роботи можуть слугувати практичною базою для розробки навчальних програм з історії українського образотворчого мистецтва та спецкурсів з української культури. Твори художниці, введені до наукового обігу, є цінним ілюстративним матеріалом для подальших наукових досліджень.

Фактологічний матеріал розширює можливості вивчення діяльності Харківської художньої школи та основних напрямків її роботи у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

ДИСКУСІЙНІ МОМЕНТИ, ЗАУВАЖЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО РОБОТИ.

У цілому, позитивно оцінюючи теоретичний й практичний доробок дисертаційного дослідження п. Л. Гудзієнко, вважаємо навести наступні зауваження, дискусійні моменти та рекомендації:

1. Поняття «національна ідентичність», яке є ключовим у структурі роботи, могло б отримати, як на нашу думку, більшу концептуальну глибину. Включення короткого огляду сучасних мистецтвознавчих підходів до цього поняття сприяло б поглибленню аналітичної частини роботи та надало б додаткової переконливості авторським висновкам щодо української ідентичності у творчості Наталі Вергун.

2. Вважаємо, робота виграла б від включення елементів порівняльного аналізу з творчістю інших художників того ж періоду чи регіону, що дозволило б глибше окреслити унікальність або типологічні особливості мистецького доробку Наталі Вергун.

3. Маловиправдане дублювання в деяких розділах: у другому та третьому повторюються твердження про значення «будинку Слово», родинне середовище, вплив Шевченка – без помітного тематичного розвитку.

Втім, наголошуємо, що зазначені вище зауваження не завадили загальному позитивному сприйняттю представленого наукового дослідження і несуть характер рекомендацій.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА ОЦІНКА ДИСЕРТАЦІЇ. Представлене на рецензію дисертаційне дослідження «Творчість Наталі Вергун в дискурсі відновлення національних орієнтирів в образотворчому мистецтві України другої половини ХХ – початку ХХІ століть» є завершеною, самостійною роботою на правах рукопису, що виконане на належному теоретичному рівні. За актуальністю, ступенем новизни, науковим рівнем і практичною значущістю, а також змістом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Її структура та обсяг відповідають вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів України № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від

23.03.2016 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 року, а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року.

Відтак, його авторка, **Гудзієнко Людмила Рахматуллаївна**, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Рецензент:

кандидатка мистецтвознавства,
доцентка кафедри
теорії і історії мистецтв ХДАДМ

Валентина ЧЕЧИК

